

کمک علایم سجاوندی به درست‌خوانی

بررسی نقش ویرایش در نشر عمومی و نشر آموزشی از زبان ویراستاران و ناشران

در کنار برپایی نمایشگاه کتاب تهران، معمولاً نشست‌هایی حول و حوش موضوع کتاب و کتاب‌خوانی تشکیل می‌شود. «انجمن صنفی ویراستاران» نیز در این زمینه و با هدف بررسی وضعیت ویراستاری در سی‌و‌دومین دوره نمایشگاه کتاب تهران، چند جلسه تشکیل داد. یکی از این نشست‌ها «به نقش ویرایش در نشر عمومی و نشر آموزشی» اختصاص داشت. در این جلسه که با دبیری فتح‌الله فروغی، مدیر «نشر شورا» برگزار شد، جعفریان، ویراستار و نویسنده، شهنام دادگستر و هومن عباسپور، هر دو سروراستار و عضو انجمن صنفی ویراستاران، مجید راستی، نویسنده کودک و نوجوان، و یحیی دهقان، مدیر «نشر مبتکران» به ارائه نظرات خود در زمینه ویرایش و مسائل موجود در نشر کتاب‌های عمومی و نشر کتاب‌های آموزشی پرداختند.

صفر ندیری

ویرایش تزئینی نیست

ابتدا هومن عباسپور، نایب‌رئیس انجمن صنفی ویراستاران، با تأکید بر اینکه ویرایش کاری تزئینی نیست، گفت: «ناشر به وسیله یک ویراستار مشاور می‌تواند اثری خوب تولید کند. هنوز نمی‌دانم در تألیف و ویرایش متون کتاب‌های درسی چه استانداردی هست، اما قاعدتاً شیوه‌نامه‌ای باید باشد. موضوع این است که آیا شیوه‌نامه درست است یا نه. ویراستار باید خطا در متن را، چه در کتاب درسی و چه در کتاب غیردرسی اصلاح کند. اینکه برای ویرایش کتاب‌های درسی، شیوه‌نامه مشترکی تدوین شود، کاری شدنی است.»

ویرایش در عرصه نظر و عمل

جعفر ربانی، ویراستار مجله‌های رشد و از سردبیران پیشین این مجله‌ها گفت: «در عرصه نظر، حرف زیاد است، اما در عمل اتفاق دیگری می‌افتد. در تألیف کتاب‌های درسی هنوز

رشد جوانه
شماره ۶۴
تابستان ۱۳۹۸

مبنا و سند مناسبی که نظریه‌ها را خوب تعیین کند، وجود ندارد. افرادی که مسئول می‌شوند، هر کدام ادعایی درباره متن فارسی دارند. کتاب‌های آموزشی با بیشترین شمارگان منتشر می‌شوند و باید طوری نوشته شوند که مراتب آموزش در مدرسه‌ها گام‌به‌گام طی شود. در حال حاضر در «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» یک دوره خوب از لحاظ توجه به ویرایش وجود دارد.

ویرایش‌های جدید و قدیم در یک مقابله، بیان‌کننده تفاوت و برتری ویراستاری حال است. امروز مشکل کتاب‌های درسی بیشتر مسائل فنی آماده‌سازی است تا ویرایش.

دیگر اینکه امروزه انتقال دانش از طریق متن به درستی اتفاق نمی‌افتد. وقتی به گذشته نگاه می‌کنیم، کتاب‌های ما در اوایل راه‌اندازی نظام آموزشی، به دست افراد دانشمندی مانند احمد آرام یا جلال همایی تألیف می‌شدند. الان این امر به ضعف گراییده است.»

ضربه به زبان فارسی

به نام «نقطه ویرگول» برایش قابل فهم نیست. یا مثلاً قبل از واو عطف «ویرگول» نباید گذاشت. ما به دوستان جوان هم که ویراستاری را شروع می‌کنند، می‌گوییم شما فعلاً نمونه‌خوان هستید و باید سال‌ها بگذرد، مطالعه و تمرین کنید تا ویراستار شوید. معتمد کسی که سالی ۲۰-۳۰ هزار صفحه مطلب متفاوت نخواند، حق ورود به کار ویراستاری را ندارد.»

مجید راستی:
یکی از مشکلات
که طی سالیان
طولانی اتفاق
افتاده، ضربه‌های
کوچک و بزرگ
بر پیکر زبان
فارسی بوده است

مجید راستی، نویسنده کتاب‌های کودک است و پیش‌تر برای تلویزیون برنامه کودک هم ساخته است. او می‌گوید: «یکی از مشکلاتی که طی سالیان طولانی اتفاق افتاده، ضربه‌های کوچک و بزرگ بر پیکر زبان فارسی بوده است. یعنی تلاش ما این است که کتاب را اصلاح کنیم، در حالی که زبان فارسی درست را باید میان مردم جا انداخت. در این صورت خواهیم دید که به‌طور طبیعی ویرایش هم جایگاه خود را خواهد یافت. در کتاب درسی ما گاهی تغییر محتوا هم اتفاق می‌افتد. «عمو نوروز» وقتی سراغ «پیرزن» یا «ننه سرما» می‌آید، او خواب است. اما حال او به خواهر عمونوروز تبدیل شده است. آیا ویراستار می‌تواند این قبیل مشکلات را حل کند؟ لازم است ویراستار از سوی ناشر و نویسنده پذیرفته شود.

مخاطب باید از نوشته لذت ببرد. اگر ویراستار این لذت را با رعایت مسائل خاص این فن تأمین کند، نشان می‌دهد که ویرایش به خوبی پیش رفته است. سخت‌گیری در کار باعث حفظ کیفیت کار می‌شود. من هم که در حوزه کودک می‌نویسم، تلاش کرده‌ام برخی نکات ویرایشی را یاد بگیرم. ویراستار باید توانمندتر از نویسنده متن باشد، زیرا می‌خواهد کار نویسنده را اصلاح کند.»

ویراستاری میان ناشران خوب جا نیفتاده است

یحیی دهقانی، مدیر نشر مبتکران، در این نشست به اهمیت وجود ویراستار اشاره کرد و گفت: «ویراستاری ضروری است. موضوع این است که گاهی ناشران با برخی مؤلفان درگیر هستند. مؤلفان که کارشان گرفته، دوست ندارند زبانشان را تغییر دهند و گاهی از عبارات خودساخته یا سخیف در متن استفاده می‌کنند. این دسته دلیل می‌آورند که فروش کتاب بالا می‌رود. برخی نویسندگان هم دوست ندارند حتی یک کلمه از متنشان کم و زیاد شود. به همین دلایل ناشر به سمت ویرایش نمی‌رود و ویراستاری جا نمی‌افتد. برای رفع این مشکلات انجمن صنفی ویراستاران یا خودمان می‌توانیم شیوه‌نامه‌هایی در اختیار ناشران و ویراستاران بگذاریم.»

ممکن است فصل‌ها و موضوع‌های این دسته کتاب‌ها، به دلیل سهل‌انگاری یا قدیمی شدن، با محتوای کتاب درسی هماهنگ نباشند و مخاطب را به بیراهه ببرند.»

فقط پنج علامت سجاوندی

شهنام دادگستر، از ویراستاران کهنه‌کار، در ارتباط با مشکلات ویرایش در کتاب‌های درسی گفت: «مشکلات ویراستاری و خوانش در جامعه ما بیشتر به کار مدرسه‌ها و آموزش وابسته است. در همین ارتباط دیده می‌شود که در تمام دوره‌های تحصیلی فقط پنج علامت سجاوندی رعایت می‌شود.

چینش متن‌ها هم در کتاب‌های درسی اهمیت دارد. مطالبی در پایه دوازدهم دیده می‌شوند که پیش‌پا افتاده‌اند و در پایه نهم مثلاً متن‌هایی آورده‌اند که جایگاهی ندارند. حتی واژه‌هایی دیده‌ام که غلط معنی شده‌اند.

برای رفع این مشکل خوب است ویراستاران مورد تأیید سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و انجمن ویراستاران نوعی هم‌وندی پیدا کنند. این خلاء هنگامی بیشتر دیده می‌شود که «فرهنگستان ادب فارسی» یک شیوه و سازمان سمت یا مجله‌های رشد شیوه جداگانه‌ای را در ویرایش انتخاب می‌کنند. به‌طور طبیعی کتاب‌های کمک‌آموزشی هم به سمت دیگری می‌روند و آشفته‌گی به‌وجود می‌آید. نتیجه این خواهد شد که می‌بینیم دانش‌آموز ممکن است نتواند شعر یا متنی را درست بخواند.»

دادگستر در ادامه افزود: «دانش‌آموز باید بداند جای گیومه یا پرانتز کجاست؟ مسئولان سازمان پژوهش و دفتر تألیف کتاب‌های درسی بهتر است ویراستاری کتاب‌های فارسی را به یک نفر ندهند. با استفاده از ظرفیت انجمن صنفی ویراستاران در این زمینه می‌شود به وحدت رویه رسید.

همچنین گام اول در حوزه کتاب‌های درسی توجه به «ویرایش ساختاری» است. یعنی کدام کلام مقدم و کلام مؤخر باشد. از طرف دیگر، موضوع‌های ویرایشی هم پلکانی معرفی شوند. دانش‌آموز تا نقطه یا ویرگول را نشناسد، علامتی